

Шумарова Н. П.

<https://orcid.org/0000-0003-0766-8807>

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Мариненко І. О.

<https://orcid.org/0000-0002-2836-758X>

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЗВУКОВА ЛЕКСИКА НОВИННОГО ТЕКСТУ (на матеріалі текстів онлайн-медіа)

У статті представлено дослідження семантичного поля на позначення звуків та його функціонування в новинних текстах сучасних українських онлайн-медіа. Аналіз проведено на матеріалі 13 онлайн-видань, що входили до «Списку прозорих та відповідальних медіа» (2024), і 15 новинних телеграм-каналів із найбільшою кількістю підписників. Зібраний методом суцільної вибірки лексичний матеріал засвідчив, що в ньому переважають дієслова й іменники, які й стали об'єктами вивчення.

Семантичне поле з ядром ЗВУК охоплює лексеми, котрі 1) називають звуки як у своєму прямому, так і в переносному значенні; 2) містять сему, що актуалізується через номінацію каналу сприйняття; 3) актуалізують сему 'звук' через опис ситуації. На підставі семантичного аналізу дієслова як найчисленніший шар лексем досліджуваного семантичного поля розподілено на три групи: відзвуконаслідувальні; дієслова, коренева морфема яких відображає значення видавання звуку не звуконаслідувального характеру; лексеми на позначення мовно-комунікативної діяльності людини. Другу за кількісними показниками групу становлять іменники, поміж яких виокремлюються звуконаслідувальні за походженням; лексеми, де звук характеризує предмет, супроводжує дію, явище або процес та іменники, що позначають мовно-комунікативну діяльність людини загалом.

Зазначено, що сема 'звук' може фіксуватися в дефініції слова або визначатися через дефініційний ланцюжок. Уживані в новинних текстах для конденсованого викладення фактів, слова на позначення звучання створюють звукову картину подій і впливають на емоційний і – ширше – психологічний стан реципієнта.

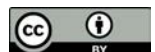
З'ясовано, що семантичне поле являє собою динамічний організм, де центр і периферія перегруповуються залежно від теми новин, проте ядро залишається незмінним. З погляду семантики до ядра належать лексеми на позначення звуку як фізичного явища, до центру, що прилягає до ядра, залежно від тематики тяжіють різні групи, насамперед із позначенням звуків війни. На периферії, на перетині з іншими семантичними полями, перебувають лексико-семантичні варіанти на позначення говоріння з потенційно усвідомлюваною семою 'звук'.

Ключові слова: звук, відзвуконаслідувальні слова, звуконайменування, дефініційний ланцюжок, семантичне поле.

Постановка проблеми. Людина сприймає світ органами чуття, осмислює отриману інформацію і на підставі цих осмислень створює картину світу, представлену насамперед у її мовній формі. Лексика, що відображає відчуттєвий спектр сприйняття, стає важливим компонентом усвідомлення навколишнього середовища, власних почуттів та способів їх презентації через номінацію предмета, процесу чи явища. Її аналіз стає актуальним не лише із суто мовного погляду, тобто того, як

формується і функціонує лексичний фонд будь-якої мови і тим самим створюється мовна картина світу, а й того, як актуалізуються ті чи інші лексеми в мовно-комунікаційній практиці населення, соціальних груп і окремих мовних особистостей у хронотопі подій і явищ, що засвідчує інформаційно-ціннісні стратегії й тактики комунікаційної діяльності.

Звуки як фізичний і психофізіологічний процес є невід'ємною частиною соціокультурного життя

суспільства, процеси їх породження і сприймання стали предметом багаторічного зацікавлення українських мовознавців, хоча як лексичний прошарок у системі мови, на думку деяких учених, він не такий уже й численний: в 11-томному «Словнику української мови» ці слова становлять лише 2 % фіксованої лексики [1, с.18]¹.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лексику на позначення звуків почали аналізувати більш-менш активно в другій половині ХХ століття, зосереджуючи увагу насамперед на її системно-структурній організації в українській літературній мові та діалектах, деяких слов'янських мовах (Т. Возний; Й. Пуїо; Н. Прилипка; Ю. Юсип; О. Курило), на звуконаслідувальних словах та їхніх стилістичних функціях (Л. Мацько; І. Гуменюк), на особливостях семантики і словотвірних потенціях відвігукових дієслів (Є. Карпіловська)², розглядаючи її функціонування в художніх і публіцистичних творах (І. Гайдаєнко; І. Пархоменко; Н. Васильєва; І. Багмут), на матеріалі різних мов із метою зіставлення (І. Гаценко; Г. Яворська) або у вигляді реакцій реципієнтів на певні стимули з їх подальшою інтерпретацією (С. Мартінек; Л. Ставицька). До досліджень такого плану можна зарахувати і роботи про дієслова мовлення (М. Голянич; С. Гірняк).

Окремим питанням в україністиці є питання звуко символізму і стилістичних можливостей звуків у текстах, особливо в поезії, але в цілому можна стверджувати, що робіт, присвячених вивченню лексики на позначення звуків, не так багато. Звуконайменування, вживані в текстах масмедіа, наскільки відомо авторам цієї розвідки, ще не були об'єктом наукового дослідження. Актуальність такого дослідження полягає в тому, що звуки як фізичний подразник впливають на емоційний стан людини, підвищуючи або пригнічуючи його, а нині в умовах російсько-української війни важливість дослідження засобів емотивності, на наш погляд, не викликає заперечень.

Поштовхом для вибору теми став аналіз студентських робіт, присвячених звукам і кольорам війни, де автори зазначали, що звуки впливають на осмислення подій, насамперед воєнних загроз, викликають страх або радість залежно від ситуації [8].

Слова на позначення звуків досліджують за допомогою семантичного аналізу, звертаючись до словникових дефініцій, психолінгвістичного асоціативно спрямованого експерименту, залучаючи методи лінгвістичного аналізу тексту. Роботою комплексного характеру є дослідження І. Багмут [1].

Потстанова завдання. Метою дослідження є визначення семантичного поля на позначення звуків та його презентації в текстах новин, представлених у матеріалах онлайн-медіа.

Методи. У роботі використано загальнонаукові методи (аналіз, синтез, узагальнення) і конкретнонаукові, характерні для досліджень лінгвістичного циклу (метод компонентного аналізу, дефініційний аналіз, контекстуальний аналіз тощо). Результати представлено описовим методом.

Матеріал зібрано методом суцільної вибірки. Було проаналізовано тексти з різних інформаційних джерел, оприлюднені упродовж одного дня, а саме 1 листопада 2025 р. Вибір дня був випадковим, але обґрунтовувався потребою вивчення презентації в медіа тих самих подій, що відбулися напередодні або відбуваються саме в цей час. Це дало можливість проаналізувати вживання певних груп лексики і визначити межі їх варіативності залежно від тематики новин – воєнної чи мирної.

Джерелами збирання матеріалу було обрано 13 медіа, що 2024 р. увійшли до «Списку прозорих та відповідальних медіа», відомого також як «Білий список», який щороку укладає Інститут масової інформації, і 15 новинних телеграм-каналів із найбільшою кількістю підписників. Упродовж одного дня зафіксовано й опрацьовано 533 публікації в медіа та 442 новинних повідомлення в месенджері «Телеграм», разом – 975 текстів. Загалом зібрано 413 лексичних одиниць на позначення звуку (іменників, прикметників, дієслів, прислівників) із 3329 слововживаннями, з них 299 лексем виписано з текстів медіа і 113 – із текстів месенджера «Телеграм».

Вибір новинних текстів зумовлений тим, що новини «притягують» якнайширшу аудиторію, за традицією подаються зрозумілою (здебільшого нейтральною) лексикою, активно вживаною в певний період розвитку суспільства, а тому й цікавою для дослідника як «місток» взаєморозуміння між автором і реципієнтом.

Для аналізу було обрано дієслова на позначення звуків і дій, що супроводжуються звуками, а також іменники, які передають це значення. Серед них бралися до уваги ті, що 1) номінують звуки як у своєму прямому, так і в переносному значенні, тобто сема 'звук' наявна в дефініції слова, а також

¹ Проте не забуваймо, що в зазначеному словнику зафіксовано 134 058 слів, тобто число слів на позначення звуків (2 %) з кількісного погляду є значущою величиною.

² Як зазначає І. Багмут, «більш-менш докладно в лінгвістичній літературі проаналізовано дієслівні звукопозначення, вигуки і звуконаслідувальні слова. Значно менше досліджено звукопозначення, представлені іншими частинами мови» [1, с.9].

ті, де 2) сема актуалізується через номінацію каналу сприйняття («сприймається слухом») та 3) сема проявляється через опис ситуації. Тобто відбір лексики базувався на семантичному аналізі дефініцій, за потреби навіть ланцюжка дефініцій для виходу на сему 'звук', а в разі ускладнення або неможливості такого виходу – з урахуванням контекстуальних уживань.

Виклад основного матеріалу. Автори, створюючи новинний текст, намагаються якнайшвидше донести до читачів / слухачів / глядачів нову інформацію, викладають її без надлишкових деталей і емоційно-експресивних конотацій. Вибір слова набуває особливої ваги. Уже став загально-визнаним погляд на стиль ЗМІ як на поєднання шаблону й експресії. У нашому випадку йдеться про те, що, подаючи новини, автори часто вживають усталені вислови і вже «звичні» слова, що під час сприймання полегшує роботу мовної свідомості, економить час і зусилля реципієнта. Саме тому відібрані за допомогою суцільної вибірки лексеми, на наш погляд, досить об'єктивно представляють «звукове поле» подій у сучасному українському інформаційному просторі. Ядром цього поля є слова *звук* і *звучати*, які в найзагальніших рисах передають поняття звуку як фізичного і соціально-культурного явища. Усі інші слова розташовуватимуться в центральній та периферійній зонах залежно від сили значеннєвого і контекстуального зв'язку з ядерною зоною.

Дієслова. Матеріал засвідчив, що серед лексем на позначення звуків переважають дієслова. Серед усіх слів (299 слів і 3022 слововживання), виділених за допомогою суцільної вибірки в сегменті «білих медіа», дієслова становлять 53 %, тобто понад половину. У текстах аналізованих телеграм-каналів серед 114 слів, які тією чи іншою мірою передають значення звуку, дієслова становлять 49 %. Це дає підстави говорити про центральну позицію дієслів у досліджуваному полі. Дані щодо представлення в текстах медіа різних частин мови, що передають значення звуку, наведено в Таблиці нижче.

Семантичний аналіз дієслів, ужитих у новинних текстах упродовж дня, дає можливість виділити серед них три нерівновеликі групи.

1) Відзвуконаслідувальні дієслова. Зазначених лексем у текстах новин небагато, оскільки жанрово-стильова специфіка аналізованих текстів звукує можливості їх уживання. У зазначений день серед інших дієслів їх виявилось всього 3,3 %.

Семантичні, словотвірні потенції цієї лексики та її кількісні показники описано в роботах Є. Карпіловської [5, 6]. Вони безпосередньо в прямому значенні передають поняття звуку (*бахнути, вибухнути, брязкати, муркати*), а їхні корені (*бах, бух, брязк*) виступають самостійними звуконаслідувальними словами (вигуками). Уживаються відзвуконаслідувальні дієслова у прямому значенні в новинах, що передають переважно воєнні події, і можуть бути стилістично маркованими. Напр.: *Лукашенко стверджує, що хоче, щоб «вони розуміли, що ми можемо бахнути, якщо буде погано»* (nv.ua); *Антидророва сітка та «захист» ворожого об'єкта воснізованою охороною не допомогли – усі три нитки, якими агресор транспортував бензин, дизель та авіаційне паливо, успішно і одночасно вибухнули* (Радіо Свобода). *Ми ЗСУ котили. Ми теж «няшні», ми теж муркаємо, хочемо ніжності* (Espresso).

2) Дієслова, коренева морфема яких відображає значення видавання звуку **не** звуконаслідувального характеру. Джерелом може бути як людина, так і будь-який об'єкт, що породжує звуки, а характер звуку «закладено» в корені слова. У нашому випадку до дієслів із «звуковим коренем» (21,7 % від усіх аналізованих дієслів) зараховуємо, зокрема, *кричати* (крик); *плакати, поплакати* (плач); *лунати, пролунати* (луна); *розгромити* (грім); *скликати, закликати* (клич); *сварити* (сварка); *співати, підспівувати* (спів), які можуть уживатися (і вживаються) на позначення мовно-комунікативної діяльності людини, а також інших процесів і дій, насамперед воєнних, що супроводжуються звуками. Напр.: *Його слова*

Таблиця

Разом	усього	дієслів (у %)	іменників (у %)	прикметників (у %)	прислівників (у %)
лексичних одиниць, з них «білі» медіа	413	220 (53,3 %)	167 (40,4 %)	20 (4,8 %)	6 (1,5 %)
	299	164 (54,8 %)	112 (37,5 %)	17 (5,7 %)	6 (2 %)
	114	56 (49,1 %)	55 (48,3 %)	3 (2,6 %)	0
слововживань, з них «білі» медіа	3329	2138 (64,2 %)	1113 (33,4 %)	69 (2,1 %)	9 (0,3 %)
	3022	1989 (65,8 %)	959 (31,7 %)	65 (2,2 %)	9 (0,3 %)
	307	149 (48,5 %)	154 (50,2 %)	4 (1,3 %)	0
телеграм					

пролунали під час відкриття виставки «Жінки корінних народів Мексики», організованої за дорученням президентки Мексики Клаудії Шейнбаум (hromadske.ua); *Оркестр від класики переходить до сучасніших мелодій, хтось із присутніх підспівує* (zn.ua); *У суботу, 1 листопада, оголосили переможців кийвського міжнародного кінофестивалю «Молодість»* (Суспільне).

Незважаючи на те, що ці слова передають дії чи процеси, в реалізації яких лежить звук, словникові дефініції не завжди відображають таку характеристику, що може бути продемонстровано словом *закликати*, у якому мотивація виділення звуку суперечить дефініції дієслова. З одного боку, у дієслова *закликати* (клич) «голос» закладено в корінь слова, але значення, виділені, зокрема, в «Словнику української мови» за ред. В. Жайворонка (1. Запрошувати прийти, приїхати, прийти куди-небудь; 2. Звертатися до якої-небудь групи людей з метою залучити їх до виконання певного завдання [7, с.311]), передбачають виділення семи 'звук' за умови, якщо дія реалізується в усній формі, під час усної комунікації. У цьому разі на дефініційному рівні сема звучання виявляється тільки у слова *кликати* (1. Голосом, жестом просити наблизитися, обізватися [7, с.438]), тоді як у похідній лексеми актуалізація звукової семантики відбувається через контекст і досвід реципієнта: *За даними Reuters, Сі Цзін'їнь закликав Південну та Північну Кореї до «відкриття нової глави» у міжнародних відносинах, «заснованої на взаємній повазі та діалозі»* (Суспільне); *При цьому, у січні президент США Дональд Трамп закликав Саудівську Аравію та ОПЕК знизити ціну на нафту, щоб Кремль не мав можливості продовжувати війну проти України* (Слово і діло). Зазначене дієслово, на нашу думку, є, з одного боку, таким, що із семантичного погляду зберігає в собі потенційний «голосовий» компонент, з акцентуованим змістом (пор.: *закликав – звернувся, закликав – попросив, закликав – запропонував*), а з другого – передає в тому чи тому контексті інші смислові нюанси, виступаючи складником іллокутивного акту, який виражає інтенцію мовця у звуковій формі в момент говоріння.

3) Третя група (75 % від аналізованих дієслів) із семантичного погляду досить тісно прилягає до попередньої, оскільки позначає мовно-комунікативну діяльність людини, прагматичні та / чи емоційно-експресивні характеристики комунікативного акту. Дієслова, які виражають мовлення в семантичній системі звуконаслідування, з погляду словотворення описав ще в 1963 р. Т. М. Возний,

виділивши серед них кілька словотворчих типів: відвігукові дієслова, такі, що вказують на спосіб говоріння, різні його вади, характеризують його з негативного боку тощо [3, с. 118–121]. Пізніше підхід, схожий на наведений вище, із виділенням трьох коренів на позначення мовної діяльності *говор-*, *каз-*, *мов-* був застосований М. Голянич під час вивчення дієслів говоріння в сучасній українській мові [4], що, на наш погляд, з одного боку, розширює семантичне поле на позначення звуків, а з іншого – фрагментує його за суб'єктно-об'єктивними і прагматичними характеристиками.

У досліджуваних нами текстах це такі дієслова, як *відмовитися, відмовляти, вказувати, говорити; домовлятися / домовитися, переказувати* (у значенні «переповідати»), *підказати, поговорити, розмовляти, сказати* тощо. Напр.: *Директор Борзнянської лікарні Анатолій Михайлюк відмовився коментувати Суспільному цю ситуацію* (Суспільне); *Окремо прем'єр-міністр Камбоджі Хун Манет повідомив, що він і директор ФБР Каши Пател під час телефонної розмови домовилися посилити співпрацю* (Бабель); *Психологиня радить говорити про втрату – важливо ділитися емоціями з людьми, які вас розуміють і підтримують*. «Краще *поговорити* і поплакати разом, аніж мовчати, щоб дитина переживала втрату самотійно» (pravda.com); *Як стверджують співрозмовники, Реткліфф і його колеги з ЄС також обговорили спільні виклики, зокрема Росію, Китай і Близький Схід* (pravda.com). Вони позначають процес мовлення з усіма його особливостями, зафіксованими чи не зафіксованими в дефініціях (*відмовити* – «негативно відповісти на прохання, наказ» [7, с.138], *відмовлятися* – «не погоджуватися що-небудь робити» [там само], *поговорити* – «з'ясувати що-небудь або провести час у розмовах» [7, с.807], *обговорити* – «обмінятися з ким-небудь поглядами, міркуваннями з якогось приводу» [7, с.653]), у контексті виступають як іллокутивні маркери, опосередковано наповнюючи інтенцію мовця силою звуку, що суб'єктивно може виявлятися в лексико-семантичному варіанті слова (пор. *говорити* – *кричати*). Найявність звуку підказується контекстом і «зчитується» соціокультурним досвідом реципієнта.

Матеріал засвідчує, що дієслівна лексика новин семантичного поля ЗВУК є досить різноплановою, такою, що різною мірою передає звуки подій, а отже, за польовим принципом розташовується на різній відстані від ядра.

Із семантичного погляду ядром є дієслово *звучати*, у центрі поля концентруються насампе-

ред відзвуконаслідувальні слова, кількість яких є обмеженою, і лексеми, пов'язані з воєнними діями, де значення звуку міститься в корені слова. Далі від центру розміщуються лексеми на позначення мовної діяльності людини з відображенням її інтенцій у конкретному комунікативному акті. Частина дієслів на позначення мовлення у своїх дефініціях не містить семи 'звук', але передає різні звукові характеристики комунікації – від нейтральних (*сказати, говорити*) до акцентуєваних (*закликати, наголосити*). У новинних текстах це найбільш потужний шар слів на позначення мовно-комунікативної діяльності, які перебувають на периферії досліджуваного поля або тісно прилягають до нього, зберігаючи у свідомості мовця і реципієнта компонент «передавати за допомогою звуків», якщо йдеться про усне мовлення.

Функціональний потенціал цієї лексики розкривається в тематично-ситуативному контексті як суто інформаційний або інформаційно-експресивний, що проявляється у взаємодії семантики дієслова з семантикою «найближчого оточення».

Членування текстів за тематичним принципом змінює співвідношення лексичних компонентів поля: якщо під час висвітлення воєнних подій актуалізуються перші дві групи дієслів (*вибухнути, лунати, пролунати, розгромити*), то під час подання новин на мирну тематику на перший план виходять лексеми з активізацією сем мирних звуків і комунікативних дій, тобто дієслів другої та третьої груп (*аплодувати, говорити, казати, сказати, додати, коментувати, співати, підспівувати, поговорити, сваритися, грати (на інструменті), зателефонувати, пожартувати, сміятися* тощо). Напр.: «Багато людей поставили б Рейгану незадовільну оцінку приблизно в 1983 році», — **сказав** науковець з Університету Теннессі Ендрю Буш (zn.ua); При цьому він **додав**, що поновлення переговорів про торговельні відносини не буде (Слово і діло); Голкіпер «Реала» Андрій Лунін уперше **прокоментував** скандальне вилучення в матчі 10-го туру чемпіонату Іспанії проти «Барселони» (2:1) (zn.ua); Одні **аплодували**, інші **обурювались**, що їх обмежили у можливості (ТГ «Труха Україна»); Оркестр від класики **переходить до сучасніших мелодій**, хтось із присутніх **підспівує** (zn.ua).

Іменники. Іменники на позначення звуків є другою групою за кількістю вживань у новинних текстах (167 лексем, що становить 40,4 % від загальної кількості, див. Таблицю). Серед найчастотніших слів на першому місці *атака* (16 % від усіх іменників на позначення звуків), *удар* (14 %), далі по низхідній ідуть іменники *штурм, бомба,*

стрілянина, обстріл, сирена, вибух, боєзіткнення тощо. Усі вони відображають воєнні події, засоби і способи ведення війни, які супроводжуються звуками. Напр.: *Атака сталась 31 жовтня, під ударом були всі три нитки нафтопроводу, якими транспортували бензин, дизель та авіаційне паливо. Вони одночасно вибухнули* (Бабель); *Це 10-річний Роман Олексів, який отримав опіки після ракетного удару по Вінниці у 2022-му році* (Суспільне); *«Ці нові-нові підрозділи кидують в бій, постійно міняється тактика, постійно ворог змінює підходи до штурмів»*, — *говорить Кузик* (Суспільне); *За добу на фронті відбулося 157 боєзіткнень, армія РФ втратила 900 солдатів* (Суспільне); *Прийшла з роботи, мої всі відпочивали. І тут тихенький шум «шахеда» і сильний вибух* (Суспільне).

Мирні теми – політика, соціальні проблеми, побут, мистецтво тощо – представлені іменниками на позначення звуків іншого плану: *дзвінок, диктофон, мікрофон, перемовини, розмова, інтерв'ю, спікер* (у значенні «доповідач»), *спів, співак, музика, пісня, хіт, концерт, порада* тощо. Оскільки події мирного життя суспільства є різноплановими, чітко виділити центр неможливо, залежно від тематики актуалізуються відповідні лексеми. Напр.: *Віцепрезидент США Джей Ді Венс заявив, що хоче повернути свою дружину у християнську релігію. Своє бажання Джей Ді Венс висловив під час промови на заході організації Turning Point, присвяченому пам'яті загиблого консервативного блогера Чарлі Кірка* (Суспільне); *Організатори заявили, що прагнуть донести українську пісню до слухачів* (zn.ua); *На цьому дереві замість гілок було розміщено трубки, які звучали символічним передзвоном* (zn.ua).

Як і поміж дієслів, серед іменників можна виділити звуконаслідувальні (*вибух, вибухівка, брязкання, гуркіт, клацання*)³, такі, де видавання звуку супроводжує дію, явище, процес (*відгук⁴, голос, звучання, мелодія, шум, свист*), іменники, що позначають мовленнєву діяльність загалом і, зокрема, усне мовлення, мовні акти з їхньою інтенцією (*розмова, промова, обговорення, суперечка*). Напр.: *Вибух пролунав у Чернігівській області* (ТГ «Реальний Київ»); *Перед стартом астронавти попрощалися з колегами та родинами під звуки патріотичної музики* (Суспільне); *У моєму*

³ В основному це номінації звуків у текстах на теми російсько-української війни.

⁴ «Словник української мови» за ред. В. Жайворонка (2012) першим значенням слова фіксує «Відбиття звуку, луна» (с.133).

віці (Л.Кучма – авт.) не дуже цікаво часто літати кудись заради неприємних, і головне — беззмістовних **розмов** (Бабель).

Сема 'звук' може фіксуватися в дефініції слова (скандал, удар, свист), напр.: *Колони людей вирушили з 16 локацій і пройшли до залізничного вокзалу мовчки, без гасел або свисту. Перед будівлею вокзалу після 16 хвилин мовчання за 16 загиблими учасники поклали вінки та квіти* (hromadske.ua), а може визначатися через дефініційний ланцюжок. Наприклад, іменник *удар* у прямому значенні означає «короткотривалу взаємодію фізичних тіл», а в переносному «звук від поштовху» [7, с.1189], а тому має всі підстави для презентації у семантичному полі звуків. Іменник *вогонь* (у бою) має вторинне значення «стрільба з гвинтівки, гармат» (семи 'звук' безпосередньо не названо), а *стрільба* своєю чергою – це «дія за значенням стріляти і **звуки**, утворювані цією дією» [2, с. 1401], тобто у слові *вогонь* звук наявний опосередковано і сприймається через контекст, соціальний досвід і розуміння ситуації.

Пропонована процедура відображає підхід до виділення лексем на позначення звуків, які експліцитно не містять «підказки» про їх наявність, але мають об'єктивні показники для зарахування до лексики, що містить (може містити) звуковий компонент. «Звукова» картина світу, зафіксована в сенсорному досвіді та мовній свідомості, є більш різноманітною, ніж це зафіксовано в конкретних визначеннях. Подані в новинних текстах такі лексеми призначені для передавання звуків різних подій (в нашому випадку подій війни і миру), які чітко розрізняються між собою, утворюючи тематичні групи в презентованому семантичному полі.

Висновки

1. Новини як тексти малої форми коротко і чітко передають найголовнішу інформацію про події в суспільстві, базуючись на соціальному досвіді населення, здобутому через різні канали рецепції у вигляді відчуттів із подальшим їх розумінням і осмисленням. Намагаючись відтворити реальність, насамперед події російсько-української війни, автори вживають мовні засоби, що об'єктивно відтворюють актуалізовані характеристики предметів, процесів і явищ, і серед цих засобів важливе місце займають лексеми на позначення звуків.

2. До звукової лексики, представленої в текстах новин, можна зарахувати такі групи лексем або їхніх лексико-семантичних варіантів: відзвуконаслідувальні слова, звуконайменування (слова, що містять в корені сему «звук», включно з лексемами на позначення мовної діяльності) та такі, що називають процеси, що супроводжуються звуками і / або осмислюються людиною на основі її аудіосоціального досвіду. Уживані в текстах малого обсягу, якими є тексти новин онлайн-медіа, для кондесованого викладу фактів, вони створюють звукову картину подій і впливають на емоційний і – ширше – психологічний стан реципієнта.

3. Аналіз лексики на позначення звуків свідчить, що в текстовому просторі новин вона утворює семантичне поле з чітко вираженим ядром, центром і периферією, сформованими на підставі кількісно-якісних параметрів. У ньому виділяються групи лексем, що безпосередньо називають звуки, і ті, що відтворюють їх у своєму значенні опосередковано.

4. Семантичне поле виявляється динамічним організмом, де центр і периферія перегруповуються залежно від теми новин, проте ядро залишається незмінним.

5. Кількісний аналіз матеріалу суцільної вибірки показує, що з погляду граматичної категоризації до ядра і центру поля можна зарахувати дієслова та іменники як найуживаніші лексико-граматичні розряди у сфері презентації звуків.

6. З погляду семантики до ядра належать групи лексем на позначення звуку як фізичного явища (*звук, звучати*), до центру, що прилягає до ядра, залежно від тематики тяжіють різні групи. Воєнні новини представлено через звуконаслідувальні слова (*бахнути, вибухнути*), а також слова, що позначають звуки насамперед воєнного характеру (*пролунати, розгромити, атака, удар*). На периферії, на перетині з іншими семантичними полями, перебувають лексико-семантичні варіанти на позначення говоріння з потенційно усвідомлюваною семою 'звук'.

7. Перспективи дослідження вбачаємо в розширенні підходу до вивчення звуконайменувань, у розбудові функціонально-семантичного поля лексем на позначення «звукових дій, явищ і процесів» з метою виявлення їх впливу на інтелектуально-емоційну сферу комунікативної діяльності людини.

Список літератури:

1. Багмут І. В. Лексико-семантичне поле звуконайменувань у сучасній українській літературній мові (склад, структура, парадигматика). Дис. канд. філол. наук. Київ : Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2007. 257 с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голова ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. URL: <https://archive.org/details/velykyislovnuk/page/1402/mode/2up> (дата звернення: 27.02.2026).
3. Возний Т. М. Відвигуківі й звуконаслідувальні форми дієслів на -а-ти, -ка-ти (-а-ть, -ка-ть -а-ць, -ка-ць) у східнослов'янських мовах. *Славістичний збірник*. Київ : Вид-во Академії наук УРСР, 1963. С.112–133.
4. Голянич М. І. Ідеографічні синоніми коренів *говор-*, *каз-* та *мов-*. *Культура слова*. Вип.16. Київ, 1979. С.56–58.
5. Карпіловська Є. А. Особливості семантики дієслів звучання в сучасній українській літературній мові. *Структура і семантика мовних одиниць*. Київ : Наукова думка, 1985. С. 106–109.
6. Карпіловська Є. Конструювання складних словотворчих одиниць. Київ : Наукова думка, 1990. 154 с.
7. Словник української мови / за ред. В. Жайворонка. Київ : Просвіта, 2012. 1316 с.
8. Shumarova N. P., Chebotar T. V. Attributive Characteristics of the Conceptual Field. *Вісник науки та освіти*. 2025. Вип. 9 (39). С.111–129. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-9\(39\)-111-129](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-9(39)-111-129)

Shumarova N. P., Marynenko I. O. SOUND VOCABULARY OF NEWS TEXTS (BASED ON ONLINE MEDIA TEXTS)

The article presents a study of the semantic field for denoting sounds and its functioning in news texts of contemporary Ukrainian online media. The analysis was conducted on the basis of 13 online publications included in the “List of Transparent and Responsible Media” (2024) and 15 news Telegram channels with the largest number of subscribers. The lexical material collected by the method of complete sampling showed that verbs and nouns predominate in it, which became the objects of study.

The semantic field with the core SOUND covers lexemes that 1) name sounds in both their direct and figurative meanings; 2) contain a seme that is actualized through the nomination of the channel of perception; 3) actualize the seme ‘sound’ through the description of the situation. Based on the semantic analysis of verbs as the most numerous layer of lexemes in the studied semantic field, they are divided into three groups: onomatopoeic; verbs whose root morpheme reflects the meaning of producing a sound that is not onomatopoeic in nature; lexemes denoting human speech and communication activities. The second group in terms of quantity consists of nouns, among which are onomatopoeic nouns; lexemes where sound characterizes an object, accompanies an action, phenomenon, or process; and nouns denoting human linguistic and communicative activity in general.

It is noted that the semantic field ‘sound’ can be fixed in the definition of a word or determined through a chain of definitions. Used in news texts for condensed presentation of facts, words denoting sound create an auditory picture of events and influence the emotional and, more broadly, psychological state of the recipient.

It has been established that the semantic field is a dynamic organism, where the center and periphery are regrouped depending on the news topic, but the core remains unchanged. From a semantic point of view, the core includes lexemes denoting sound as a physical phenomenon, while the center adjacent to the core, depending on the topic, includes various groups, primarily those denoting the sounds of war. On the periphery, at the intersection with other semantic fields, there are lexical-semantic variants denoting speech with the potentially consciously perceived seme ‘sound’.

Keywords: *sound, onomatopoeic words, sound names, definitional chain, semantic field.*

Дата першого надходження статті до видання: 02.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 26.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 14.05.2026